

УДК 793.5/7(745/749)

Олександр **Плахотнюк**

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри режисури
та хореографії Львівського
національного університету
ім. Івана Франка

Синтез мистецтва джаз-танцю і живопису: спорідненість, взаємовплив

© Плахотнюк О., 2017

Анотація. Розглядається синкретична природа хореографічного мистецтва на прикладі джаз-танцю та живопису. Схарактеризовано роботи театральних художників у створенні балетних та драматичних вистав, а саме: Анатолія Петрицького, Федора Нірода, Жоржа Вакевича, Теймураза Мурванідзе, Михайла Курилко. Проаналізовано творчість художників які у своїх картинах відображали мистецтво джаз-танцю Отто Дікса, Ларрі Ріверса, Жана Дюбюффе.

Ключові слова: Джаз-танець, живопис, театральний художник, Анатоль Петрицький, Федір Нірод, Жорж Вакевич, Теймураз Мурванідзе, Михайло Курилко, Отто Дікса, Ларрі Ріверс, Жана Дюбюффе.

Джаз-танець передбачає задіяння і неодмінної супроводжуючої позамузично-хореографічної атрибутики (декорації, живопис, образ виконавця, активність аудиторії, реакція джазової спільноти) тощо.

Сучасний театр, танець, живопис, кіно тісно пов'язані із творенням нового сценічного простору. Мистецтво джазу, будучи універсальною мовою культури ХХ століття, особливою семіотичною системою, використовує різні художні знаки, що є багатозмістовними.

Особливість джазового мистецтва криється в тому, що його сприйняття є суто індивідуальним, тому джаз-танець (як і приміром живопис) відзначається особливою авторизовані-

стю вислову. Тому й виникла необхідність простежити взаємозв'язок джаз-танцю й живопису, зокрема у творчості представників театральної сценографії, на прикладі театральних художників Федора Нірода, Анатолія Петрицького, Жоржа Вакевича, Теймураза Мурванідзе, Михайла Курилко.

Розглядаючи творчі доробки художників ХХ століття можна провести мистецькі паралелі між хореографічним мистецтвом (на прикладі джаз-танцю) та живопису. Видатний український театральний художник Ф. Нірода (1907–1996) (народний художник СРСР), який здобув освіту в Київському художньому інституті. та ще у дитячі роки Федір вивчав класичний танець у відомої балерини Тамари Красавіної, згодом він буде вчитись гри на скрипці. Дитячі музично-хореографічні захоплення художника назавжди залишаться з ним, згодом знайдуть свій відгук у його декораціях до балетних і оперних вистав. Він працював у театрах Львова, Києва, Одеси, Вітебська, Новосибірська. У своїх мемуарах, виданих у 2004 році видавництвом «Либідь», Ф. Нірод, порівнюючи діяльність художників-сценографів та художників-станковиків, зазначав, що другим легше, бо вони працюють самостійно – на відміну від сценографів [1, с. 153]. Для Ф. Нірода характерне тяжіння до героїко-драматичним тем і об'ємно-мальовничого вирішення сценічного простору.

Український художник-сценограф А. Петрицький (1895–1964) розпочав творчу діяльність у першій половині ХХ століття. Він був в авангарді українського «розстріляного відродження», коли, на жаль, ненадовго підтвердилося право художника конструювати на сцені власний мистецький світ, що ніс глядачеві виразну авторську філософію, відчуття причетності до великого загального дійства вистав. Новатор-конструктивіст української сценографії, станкової картини, оформлення книги й плаката, він був необмеженим у виборі формальних варіантів, адекватних його ідеям. А. Петрицький знайшов індивідуальну стилістичну визначеність, сказав нове слово у світовій культурі ХХ століття. Естетична система новітнього французького мистецтва, яку він відкриває для себе на початку століття, надала пошукам художника широти кольорового бачення, посилила міру живописного узагальнення. Чутливий до експерименту, А. Петрицький

динамізував композицію; модифікуючи пропорції, завжди пам'ятав про естетичні норми й закони [2, с. 5–9]. Він створив ескізи «Ексцентричного танцю» (рис. 7) для балету К. Голейзовського (1922) [2, с. 128–129], а також ескізи костюмів європейців до балету української постановки балету «Червоний мак» (Державна опера, Харків, 1927 року) [1, с. 154–155].

Художник кіно й театру Ж. Вакевич (1907–1984) народився в Одесі, 1921 році він емігрував до Франції, де створив костюми й декорації фільмів, оперних, балетних та драматичних вистав. Він автор декорацій до згадуваного балету «Пожирачка діамантів» (сценарій Р. Петі й А. Адама). Його ескізи вирізняються гострим, відточеним малюнком, контрастною насиченою кольоровою гамою, що народжувало особливу, характерну для Ж. Вакевича експресію [3, с. 103].

Заслужений художник Грузинської РСР Т. Мурванідзе (1939) – театральний художник, сценограф, живописець [4], автор декорацій, костюмів балетних, оперних і драматичних спектаклів у тому числі сценографії до балету у двох діях «Поргі і Бесс» (музика Дж. Гершвіна, балетмейстер-постановник М. Лавровський). У творчості Т. Мурванідзе розкриваються кращі академічні традиції майстрів грузинського й російського театрів. Його творчість відзначається яскравою новаторською винахідливістю, колоритними й несподіваними концептуальними творчими рішеннями в оформленні: «від витриманих у досить традиційному дусі декорацій і костюмів “Гамлета” він ішов до експериментаторства, новаторської винахідливості у сценографії “Поргі і Бесс”. Створюючи театр-видовище, театр-ігрище Т. Мурванідзе тяжів до колоритних рішень, несподіваних концепцій, завжди підпорядкованих у відповідності з намірами хореографа» [5, с. 317–318].

Художник театру, сценограф, архітектор, заслужений діяч мистецтв РРФСР М. Курилко (1880–1969), народився в місті Кам'янці-Подільському (Хмельницька область, Україна). Художник-постановник балетної вистави «Червоний мак» Р. Глієра, де він став автором лібрето (1927) [3, с. 283.] У цьому балеті джаз-танець чарльстон представлений не тільки хореографією, а й художнім оформленням костюма та декорацій (рис. 8), оформленням салону вельможі, середовища, в якому танець зароджувався в Америці, що надало можливість кра-

щого сприйняттям його глядачем. Його роботи індивідуалізує виточений, домірний смак, простота, й вишуканість колористичних прийомів, пластичних, композиційних вирішень.

Варто звернути увагу на те, що художники ХХ століття для сюжетів своїх картин використовували різноманітну тематику, зокрема джаз-танець. Проявляється він через зображення танцівників на вечірці чи під час відпочинку, або у зображенні джазових музикантів. Це можна простежити у творчості Отто Дікса, Ларрі Ріверс, Жана Дюбюффе.

Німецький художник-експресіоніст і графік О. Дікс (1891–1969) – автор шокуючих, емоційно напружених картин. Яскраво виражений авангардист, в 1920 році він був пов'язаний з дадаїзмом і експресіонізмом, а також був представником так званої «нової матеріальності». Полотна О. Дікса вирізняються соціальними та пацифістськими мотивами, осмисленням загальнолюдських цінностей. Його авторству належить триптих «Велике місто» 1927–1928 роках (рис. 1, 2). У цій картині зображена вечірка, на якій танцюють чарльстон під супровід музикантів джаз-бенду. Центральне місце картини займає танцююча пара в характерному для танцю чарльстон хореографічному положенні, з лівого боку картини зображений джаз-бенд, у складі якого співак афроамериканець, з правого боку картини зображені гості вечірки у вишуканих костюмах, відповідно до моди 30-х роках ХХ століття.

Ще один твір О. Дікса, де зображені виконавці джаз-танцю, – це картина «До краси», 1922 року (рис. 3) Центральною фігурою в ній є сам Отто Дікс, який зобразив себе стоячим посередині зали, з телефоном у лівій руці. На другому плані картини танцююча пара, в характерному для танцю чарльстон положенні, та усміхнутий чорний джазовий барабанщик [6].

Французький художник і скульптор Ж. Дюбюффе (1901–1985) у картинах «Джаз-банд» (Блюз у непристойному стилі) 1955 року (рис. 5) і «Новоорлеанський джаз-бенд» 1944 року (рис. 6) зобразив фігури джазових музикантів, що вишикувалися зі своїми інструментами. Накладаючи фарбу на полотно у випадкових поєднаннях, він частково розмазав її по поверхні, а потім надряпав контури фігур і осіб музикантів. Ефект графіті – вуличного настінного зображення анонімного походження – смішить і чарує, надаючи картині невігядливої дитячої безпосередності [7, с. 19].

Американський художник і музикант Ларрі Ріверс (1923–2002) (до зміни імені й прізвища в 1940 року Іцрох Лойзе Гросберг) народився в сім'ї іммігрантів з України. З дитинства вивчав музику, в 1940 році почав кар'єру професійного саксофоніста. У 1944–1945 роках займався теорією музики, виступав із відомими джазовими музикантами, гастролював з ними по Америці. Творчість Л. Ріверса надзвичайно різнобічна. Діяльність професійного джазового музиканта вплинула на його заняття образотворчим мистецтвом, сприяла появі в його живописі та графіці особливої ритмічної напруженості. Картина «Саксофоніст» (рис. 4) – спроба відтворити свій внутрішній світ музиканта-виконавця джазу [7, с. 18].

Виявляється, що мистецтво джаз-танцю і живопису надзвичайно близькі, тут існує взаємний зв'язок і вплив. Динаміка, композиційна побудова картини, імпровізаційність поєднання фарб, гра світла й тіні могли надихнути джазового виконавця, хореографа на відтворення побаченого у танцювальному русі, стати розгорнутим сюжетом, підказати надзвичайну назву для танцю, і, навпаки, звуки джазу, рухи танцю – стати змістом картини.

Ми простежили взаємозв'язок джаз-танцю і мистецтва живопису – передусім чергу через оформлення балетних та театральних вистав. Деякі художники для сюжетів своїх картин використовували джазові мотиви. І джаз-танець, і живопис у виконанні та сприйнятті близькі за особливою авторизованістю й спонтанністю імпровізаційної складової.

1. Нірод Ф. Спогади художника, або Записки щасливої людини /Ф. Нірод ; [упор. Н. Михайлової, В. Томазов; вст. С. Томазова; прим. В. Томазова, Н. Топазової]. – К. : Либідь, 2004. – 180 с.
2. Анатолій Петрицький. Театральні строї та декорації. Зі збірки музею театрального, музичного та кіномистецтва України / упор. Т. Лозинський, Т. Руденко. – К. – Львів : Майстер Книг, 2012. – 342 с., іл.
3. Балет : Энциклопедия / гл. ред. Ю. Григорович. – М. : Советская энциклопедия, 1981. – 623 с. : ил.
4. Российская государственная специализированная академия искусств (РГСАИ) / официальный сайт. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : - nstgsii.ru.

5. Луцкая Е. Энциклопедия Русский балет / Е. Луцкая. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1997. – С. 317–318.
6. Elli Lohse-Claus. Tanz in der Kunst. – Kunstverlag, Leipzig : VEB E. A. Seemann Verlag Leipzig, 1964. – 112 S. : ab.
7. Музыка наших дней : Справочник / куратор М. Аксёнова, глав. ред. Д. Володихин, ответ. ред. Н. Майсурян, Д. Михайлов. – М. : Аванта, 2002. – 432 с.

ANNOTATION

Doctor of Philosophy. The Lviv National University of the name of Ivan Franco. The Department of Direction and Choreography. Abstract: The syncretic nature of the choreography on the example of jazz-dance and painting art. Author determined work of theater artists created in ballet and dramatic performances, namely: Anatol Petryts'kyi, Fedir Nirod, Georges Wakhevitch, Teimuraz Murvanidze and Mikhail Kurilko. Analyzed the work of artists who in their art paintings reflect jazz-dance Otto Dix, Larry Rivers and Jean Dubuffet.

Keywords: Jazz-dance, painting art, theater artist, Anatol Petryts'kyi, Fedir Nirod, Georges Wakhevitch, Teimuraz Murvanidze, Michael Kurilko, Otto Dix, Larry Rivers, Jean Dubuffet.

АННОТАЦИЯ

Рассматривается синкретическая природа хореографического искусства на примере джаз-танца и живописи. Охарактеризованы работы театральных художников при создании балетных и драматических спектаклей, а именно: Анатоля Петрицкого, Федора Нирода, Жоржа Вакевича, Теймураза Мурванидзе, Михаила Курилко. Проанализированы творчество художников которые в своих картинах отражали искусство джаза-танца Отто Дикса, Ларри Риверс, Жана Дюбуффе.

Ключевые слова: Джаз-танец, живопись, театральный художник, Анатоля Петрицкий, Федор Нирод, Жорж Вакевич, Теймураз Мурванидзе, Михаил Курилко, Отто Дикса, Ларри Риверс, Жана Дюбуффе.